

1848 – 1998

BESZÉLGETÉS MAKOVECZ IMRÉVEL

Mit jelent ma számodra 1848-ra visszatekinteni?

Lehet, hogy én nagyon történelmietlen módon közlélek ehhez a kérdéshez. Nem tudok úgy gondolkodni a történelemről, mint *történelemről*. Úgy értem, hogy egy ember életében a történetek nem változnak történelemmé. Felületes dolognak tartom különböző emberek életét additív eszközökkel összerakni és az addíció eredményéből oknyomozó történelmet gyártani, mintha az az emberiség sorsa volna. Ez egy fejlődésbe vetett hiten nyugszik és azon a felületességen, hogy nem hiszik el, hogy egy ember élete egy kozmosz története. A világot teljes mértékben átfogó történet, amely nem igényel oksági összefüggéseket, nem igényel következtetéseket és tanulságokat. Tudniillik ennek a történetnek a végén az ember meghal, és aki levonhatná a tanulságokat az halott. Nincs joga tehát senkinek sem történelmet gyártani. Reálisabb volt az a régen eltűnt hagyomány, hogy akkor avatták férfivá a fiúgyermeket, mikor tudta visszafelé hetediziglen, hogy mit csináltak az elődei. Ez reálisabb volt, mint a könyvekben leírt és különféle szempontok alapján tárgyalt történelem. Ezért a 48-as forradalom és szabadságharc előzményeiről és következményeiről, mint egységes folyamatról beszélni, tőlem rendkívül idegen. Én abban a történetben is és az 56-os történetben is, valamint a magam és a barátaim életében is azt tapasztaltam, – ehhez különleges szemléletre van szükség, hogy az ember ezt képes legyen tapasztalni – hogy az itt élő emberek szabadságfoka magasabb, mint azoké, akik mondjuk Belgiumban vagy Bajorországban vagy másutt élnek. Ebben a rendkívül élénk függetlenségi vágyban és szabadságszeretletben más elbírálás alá esik az úgynevezett közösségi együttműködési készség, a tartós együttműködés eredményességében való hit, másképp kell értékelni az emberek egymáshoz való viszonyát.

A 48-as és az 56-os forradalomban egyaránt megjelent egy sajátos fény, amely olyan rendkívüli erővel hatotta át a szabadság napjait – 56-tal kapcsolatban ez személyes élményem –, olyan erős fény járta át az eseményeket, az érzelmeket, az ember tudatát, hogy ez az idő összehasonlíthatatlanul elválnak az előtte és utána álló napoktól. Ebből én semmiféle következtetést nem tudok levonni. Úgy nézem ezt, mint a természetrajzot és úgy gondolom, hogy ezt a szabadságélményt kellene vizsgálat tárgyává tenniük azoknak, akik szeretnék a Kárpát-medence természetrajzát pontosan megérteni. És annak bajait, betegségeit orvosolni. Nem pedig a történelemből különféle tanulságokat levonni és a történelmi összefüggésekből kiindulva a magyar nép jellemére vonatkozó meggondolatlan következtetésekre jutni. Ezért számomra a 48-as forradalom nemcsak Petőfi

Sándort, Irinyi Jánost, Jókai Mórt, Bem tábornokot, Görgey Artúrt jelenti, noha ők valamennyien jelentős személyiségek. Jelenti az öreg obsitosokat, az öreg hadfiakat, akikről fényképek készültek, az Orbán Balázs által feltérképezett árulókat és hősokeket, ma már a teljes névtelenségbe belezuhanó személyeket. A számontartott tiszta embereket és a számontartott árulókat. A társadalom különleges, gyors metamorfózisát jelenti tehát, amelyben jobbra és balra hullanak az emberek, szerepeik szerint, alkatuk szerint beállva abba a fénybe, amely az életüket átvilágítja és beragyogja.

Egy kisemmitett országban, az alkalmazotti lét alján élő emberek tömegei számára a százötvenedik évfordulóból nem tudok semmilyen következtetést levonni. Csak emlékeztetni tudok másokat arra, hogy itt, a Kárpát-medencében rendkívüli események történtek, időről időre megjelenik egy olyan fény, amely képes egy lázas állapotban az embereket egy életre befolyásolni. Ezt a magam életéből tudom és feltételezem, hogy ugyanúgy befolyásolta 1848-ban az akkor 21 éveseket. Tehát ezt a fényt én nem a társadalmi változások következtében létrejött nemzetközi forradalmi mozgalmak egyik kísérőjelenségének tartom, nem látok ilyen összefüggést és nem is vagyok hajlandó jelentőséget tulajdonítani ilyen oksági összefüggéseknek, hanem inkább a jelenségben merülök el a magam fantáziaképeivel és megpróbálok ezt a jelenséget úgy nézni, mint egy napfölkeltét vagy egy zivatart. Számomra csak ez jelenthet utat a megértés felé, és főleg arra nem vagyok hajlandó, hogy lelkesítő szavakat mondjak a tíz vagy tizenöt milliós magyarságnak, amely olyan körülmények között él, amilyenben. Legyen szó az Ipolyságról, a temesvári öt százaléknyi magyarságról, Nagyváradról vagy Budapestről. Mert most itt nincsen fény, hanem homály van.

Milyen ez a homály, mint természeti jelenség?

Talán a legfontosabb, hogy az emberek félnek és úgy félnek, hogy erejük sincs beismerni a félelmet. Félnék és ezt nem vallják be, ha rájuk olvassák. Ha azt mondják nekik, hogy *ne félj*, akkor azt válaszolják, nem félek. De a cselekedeteiket ezer szálú félelem szövöi át. Félnék a munkahely elvesztésétől, félnek attól, hogy a pénzük elértéktelenedik, félnek a közbiztonság hiánya miatt, *bármikor rámtörhetnek* lelkiállapotban élnek az emberek, mint egy *Valpurgis éjen*, ülnek az emberek a bezárt ajtók mögött, félve, hogy mikor kerül rájuk a sor és közben nézik a tévét, a szélsőséges horrorokat és thrillereket, amelyek elárasztják a magyar csatornákat. Ez egy *tájkép csata után*, amelyben átalakultak a fegyverek, átalakultak azok, akiktől korábban, mint megnevezhetetlen személyektől és körülményektől kellett félni. Ma a homály sűrűsödött. Tehát a legfontosabb a félelem, amely nagyon fortélyos. Még nem

akkora, mint Nyugat-Európában, ahol ezerszer meggondolja valaki, hogy nyilatkozik-e politikai kérdésekről, hogy kiáll-e valaki mellett vagy valaki ellen, ahol soha nem fordul elő, hogy üzleti tárgyalás után három mondatnál többet mondjon személyes véleményéről. Az emberek sokkal többet tudnak, sokkal többet gondolnak erről a világról, mint amennyit nyíltan hajlandók elmondani. Ezért a közvéleménykutatások eredményei például úgy hamisak, ahogy vannak. Akkor is hamisak, ha egy választás utólag igazolja őket, mert esetleg csak félelemből szavaz valaki arra a pártra, amit bevallott. Az emberek látják, hogy óriási áruházak épülnek mindenütt az országban és a józan eszük azt mondhatja velük, hogy hiszen csökken a kereslet, egyre gyengébb a fizetőképesség, hát ezek nem normálisak, hogy új és új áruházakat építenek. Mert azt hiszik, hogy az áruházak érték vannak. Azt hiszik, hogy az áruház arra való, hogy ott nagy bőségben lehessen árut kapni. És noha az áruház valóban erre való, az történik, hogy az áruház még félig sem épült fel és az építendő már nyereséggel távozik. Az emberek ezt nem tudják, de félik, hogy így van. Mert ha egy kicsit is megértik, hogy ez így van, akkor elfogja őket a rettegés, hogy mi mozgat itt mindent? Beáll a megnemértésből, a félreértésből, a tévedésből származó félelem. A tévedés és a félelem kart karba öltve sétálnak, mert a félelem valódi oka egy személytelen intelligencia jelenléte. Ez egyre jobban áthatja a világot. A homály ebből van. A személytelen intelligencia jelenlétéből, tudniillik alig van erő, amely azt megnevezné és a világot kormányzó erőknél felmutatná. Hogy a dolgot ők végezzék el. Az igazi súlyos probléma az, hogy az emberek magasabb tudati cselekvéskényszere nélkül a világ képtelen lesz működni. Ezt egyre jobban érzem.

A személyes bátorságnál többre van szükség, hogy az ember szembeszálljon a homállal.

Egy különös dolog történik. A századfordulón felfedezték azt, hogy a gondolkodás az emberi cselekvés meg nem figyelt eleme. Meg kell tudni figyelni, mondták a századfordulón, ami pedig majdnem lehetetlen dolog, hiszen a gondolkodással tudom csak megfigyelni, a gondolkodást kapcsoljuk az észlelethez, így jön létre a képzet. Mégis, hogyha valaki Münchhausen báró módjára megpróbálja saját magát a hajánál fogva fölemelni, akkor azt tapasztalja, hogy valóban, a gondolkodás megfigyelhető dolog, mégis mindig kicsúszik az ember figyelméből. Mert újra és újra csak *a már gondoltakat* képes megfigyelni, a születő gondolatot nem. A következő megfigyelés az, hogy a gondolkodás olyan folyamat, melyet jól jellemez az a magyar kifejezés, hogy *eszembe jut*, mintha az embernek egy antennája lenne, amellyel egy univerzális folyamatba kapcsolódik bele, nem tudja eldönteni, hogy hogy ő gondolja-e vagy pedig a gondolat jut az eszébe. Tehát olyan ez, mint a MacLuhan-féle szituáció, nem az a probléma, hogy jó-e a

műsor a tévében vagy rossz, hanem hogy én nézem-e a tévét vagy a tévé néz engem. És rá lehet jönni, hogy a gondolkodás olyan univerzális folyamat, amely lehetővé teszi, hogy az emberek megértsék egymást. Lehetővé teszi a testvériséget. Lehetővé teszi, hogy minden porcikájában közölhetővé váljék valami ember és ember között, ami egyébként titok maradna.

És mit hoz az *internet*? Az eszmék szabad áramlásának eszköze informatikai oldalról lehetővé teszi azt, hogy valaki a saját készülékével bekapcsolódhassék egy általános információmozgásba. Az emberek, akiknek a tudati fejlődéséből kizárták a századforduló szellemi forradalmának például ezt a felfedezését, létrehozták azt informatikailag. Az információs rendszer most rendelkezésre áll, de nagyon jól tudjuk, hogy ez nem azonos a gondolkodás szabad áramlásával. Hiszen mediális, nem pedig egy ismeretelméleti erőfeszítéssel megközelíthető, természetes, mindenki által tapasztalt folyamat. Tehát létrejött fizikailag valami, ami a századforduló szellemi útjának a karikatúrája. Hogy ne szülne ez félelmet? Hiszen az emberben ott lapang a századforduló eredeti felfedezésének a lehetősége. Meddig lesz képes az információs rendszer ezt a lehetőséget elfeledtetni? Hogy lefordítsam hétköznapi nyelvre: meddig lesz képes a tévé megakadályozni, hogy az emberek beszélgessenek egymással abban a hitben és azzal a tapasztalattal, hogy itt egy világ beszélget a másik világgal? Tehát fölemelni a személyes kapcsolatot arra a mítikus szintre, ahová való. Az emberiségnek erre továbbra is ott van a lehetősége, amennyiben nem sikerül egy irtózatos amnéziát végrehajtani. Ott van a lehetősége, hogy a gondolkodás univerzális természetét fölismerje. Más lehetősége nincs is. Különben additív lesz a gondolkodása, oksági, hegeliánus ostobaságokba merül bele vagy belesüllyed a naív realizmus mocsarába. Nincs más alternatíva, mint hogy ez világossá legyen. Ennek az átadása azonban példamutatással történik, hosszú évek gyakorlatával, ezt nem lehet információként átadni, ennek más a dramaturgiája.

Ebbe a dramaturgiába, amelyről beszéltem, a gondolkodás szabadságának dramaturgiájába tartozik bele például 1848 megértése. Ehhez még hozzá kell tennem a társgondolatait is, hogy például a nem euklideszi geometriában a pont időpont is, amelyben a dolgok összetalálkoznak, tehát benne a dráma és a geometria édestestvérek. Ha ez nem kerül bele az emberek tudatába, akkor hogyan lehet megérteni a Katolikus Egyetemen most épülő Stephaneumot? Amelyben egymásnak támaszkodik két klasszikusnak tűnő kupola, amelyek mégsem egészen azok, finom torzulásaik vannak, úgy állnak össze, mint egy elpusztított karthagói emlék vagy egy földrengés által lerombolt kaliforniai maradvány és ezeket összetartani csak egy erdő belseje képes. Ha ez nem áll össze mai, eleven képpé, akkor baj van, ahogy Dal mondta szegény, Isten nyugosztalja, aki nem tud elképzelni egy paradicsomban egy vágatót lovat, azzal nincs mit kezdeni.